

مدرسه هویت‌ساز

سارا اقدم

دبیر آموزش و پرورش ناحیه ۳ تبریز

رسالت آموزش و پرورش در هر کشوری تربیت نیروهای کارآمدی است که باورها، گرایش‌ها و تمایلات لازم برای پیشرفت و توسعه پایدار آن جامعه را در تمام مقوله‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، دینی و ... داشته باشند. در کشور ما چنین امری مستلزم شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی در تربیت‌یافتگان نظام آموزشی است و بر دو محور آگاهی از هویت ملی و دینی و وجود احساس تعلق به آن متکی است. آگاهی‌یابی مقوله‌ای از نوع شناختی است که وجود آن برای شکل‌گیری هویت ملی لازم است ولی کافی نیست. احساس تعلق نیز، مقوله‌ای از نوع عاطفی و گرایشی است که وجود آن می‌تواند در افراد، میل به تلاش، پویایی و فداکاری را ایجاد نماید. اهمیت و ضرورت شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی در نظام آموزشی عبارت است از: ۱. دستیابی به وفاق و وحدت ملی و اسلامی، خصوصاً در کشور ایران که از تنوع گسترده خرده‌فرهنگ‌ها و قومیت‌ها برخوردار است. ۲. گسترش و نوسازی هویت فرهنگی و دینی. ۳. دستیابی به تصویری مطلوب از خویش، ایجاد سلامت روانی در فرد و جامعه. ۴. ثبات، توسعه، پیشرفت و توفیق جامعه مدنی. ۵. ایجاد صمیمیت در نظام آموزش. ۶. مانعی در برابر تهاجم فرهنگی. ۷. مانعی در برابر فرار مغزها. ۸. دستیابی به جهان وطنی.

در این یادداشت به بررسی نقش مدرسه در تقویت هویت ایرانی - اسلامی در دانش‌آموزان می‌پردازیم. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، قرار دادن بیشتر مبحث هویت ملی در کنار هویت اسلامی در کتب درسی، نقش راهبردی معلم و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت آموزش و پرورش نقش پررنگی در ایجاد و تقویت هویت ایرانی - اسلامی در دانش‌آموزان دارد.

راهکارهای تقویت هویت ایرانی - اسلامی در دانش آموزان

توجه به تاریخ گذشته ضرورتی غیرقابل انکار در راستای فهم سرگذشت مشترک ما ایرانیان است. تجربیات، عاداتها و باورهایی که در سیاست‌های هویتی پیشینیان آمده است، عناصر و اجزای ضروری سیاست‌های کنونی هستند. تجارب ملی گذشته کانال‌هایی هستند که هر ملت از طریق آن‌ها زندگی را تعبیر می‌کند. این تجارب، ساختاری نمادین را فراهم می‌کنند که همچون فانوسی دریایی، آیندگان را در آب‌های پرتلاطم جهان معاصر هدایت می‌نمایند. بنابراین، اگر به واسطه ایجاد انقلاب در ارزش‌ها و تحول اخلاق اجتماعی، رفتارهای گذشته حکومتگران مستبد، ظالم و وابسته مورد نقد و انتقاد قرار می‌گیرد، باید تلاش شود **اولا** با نگاهی نقادانه، مستند و تحلیلی این بحث مطرح شود. **ثانیا** زوایای هویت اجتماعی مردم این سرزمین در آن دوران که فارغ از حکومت و سیاست‌های حکومتی جریان داشته است مورد توجه قرار گیرد. اصالت بخشیدن به میراث هویتی گذشته امری گریزناپذیر برای ایجاد امیدواری و مشارکت مبتنی بر پایبندی به زوایای هویت ملی است. **پرهیز** از شیوه‌های انتقال مستقیم پیام و بهره‌گیری از ظرفیت‌های انتقال غیرمستقیم آن، در فراگرفتن ارزش‌ها و مواربث ملی، نقش بسزایی دارد. این شیوه‌ها ممکن است شامل تبیین مبانی هویت ایرانی از نگاه دیگران، برجسته نمودن موضع‌گیری‌های مثبت تحلیل‌گران بیرونی، برگزاری تئاترها و نمایشنامه‌ها، بازدید از اماکن مذهبی -

تاریخی، برگزاری برنامه‌های موسیقی و مانند آن باشد.

● کتاب‌های درسی باید با دقت و ظرافت به تبیین مفاهیم معتبر فرهنگی و اسلامی، به فراخور سن و شرایط محیطی دانش‌آموزان پرداخته و چنان پیوندی را ایجاد کنند که موجبات رشد و پایداری ارزش‌های هویت اسلامی - ایرانی را فراهم نماید. به‌عنوان مثال، از تصاویر سمعی و بصری در متن کتاب بهره گرفته شود، نرم‌افزارهای رایانه‌ای ویژه‌ای برای آموزش دانش‌آموزان طراحی شود، سایت‌هایی که به نظر مفید هستند معرفی شوند، و ضرورت ادراک منطقی و مستدل، به‌طور دائم مورد تأیید قرار گیرد.

● علاوه بر متن مکتوب درسی، نقش امکانات سمعی - بصری و بازدیدهای فرهنگی را نیز نباید نادیده گرفت. بهره‌گیری از عکس، فیلم، بازدید عینی از نقاط تاریخی - فرهنگی و دینی، دیدار با فرزندان و فرهیختگان محلی - ملی، جملگی از منابع مهم در فضای آموزشی هستند.

● بهره‌گیری از کادر جامعه‌شناسان، روان‌شناسان، هنرمندان و صاحب‌نظران، به‌طور هم‌زمان، در تدوین کتب درسی امری ضروری است. هدف این مجموعه باید ورود شاخص‌های هویت ملی در سه حیطه شناختی، عاطفی و رفتاری برای تعهد و پایبندی جمعی باشد.

● دانش‌آموزان کشور ما فرهنگ‌های محلی - قومی مختلفی دارند. بنابراین تدوین کتب درسی نیازمند توجه به هویت‌های فروملی در عین اولویت دادن به عناصر هویت اسلامی است. درواقع، با رویارو قرار ندادن هویت‌های خرد و کلان و توجه به وجه هم‌تکمیلی آنان، می‌بایست تلاش کرد تا در متون

درسی تدوین شده، زمینه‌های احترام به فرهنگ، زبان و نشانه‌های هویتی ملی و دینی فراهم شود. استفاده از فولکلور، ادبیات و ترانه‌های محلی اقوام ایرانی که با جهت‌گیری کلان ملی همراه باشد، می‌تواند به تقویت حس تعلق بینجامد.

● توجه به نقش معلم در فرایندهای آموزشی از اهمیت بسزایی برخوردار است. معلمین باید خود با ارکان هویت ایرانی - اسلامی آشنا بوده و به‌عنوان اصلی‌ترین عنصر آموزشی، افرادی واجد صلاحیت باشند. بهره‌گیری از معلمین که بنا به هر دلیلی سرخورده و مأیوس به نظر می‌رسند، می‌تواند موجب از دست رفتن فرصت‌های پیش رو و حتی تخریب و جوه هویت جمعی شود؛ زیرا دانش‌آموز، معلم خویش را الگو و مرجعی می‌داند که می‌توان با استناد به رفتارها و نوع ادراک او به فضای پیرامون خود معنا بخشید. آموزش‌های دوره‌ای معلمین، تهیه کتب کمک‌آموزشی و حفظ شأن و جایگاه معلمین، می‌تواند از عوامل مؤثر در این زمینه باشد.

* منابع

۱. کمیسیون بین‌المللی تعلیم و تربیت، یادگیری گنج درون، تهران: تزکیه.
۲. مرتضی حاج‌بابایی، آموزش و پرورش و بحران هویت در نوجوانان و جوانان، سومین سمپوزیوم جایگاه تربیت نوجوان و جوان در آموزش و پرورش، ۱۳۷۱.
۳. حمیدرضا کفاش و محسن فرید، خلاصه تحقیق بررسی شیوه مقابله با تهاجم فرهنگی در بین دانش‌آموزان شهر تهران، مجله تربیت، تابستان ۱۳۷۵، شماره ۱۰.
۴. آرام. گانیه (۱۳۷۴)، اصول طراحی آموزشی، ترجمه خدیجه علی‌آبادی، تهران: دانا.